

Särna – Idre sockendräkter.

Historik av Dalarnas hemslöjdskonsulent Liv Trotzig (1917-2010).

När Särna – Idre sockendräkter skulle återupptagas i början av 1920-talet var det tydligen så länge sedan dräktskicket var levande att det var mycket svårt att få reda på hur dräkterna burits och varierat under helg och vardag. Man kunde endast bygga på gamla personers berättelser och gamla dräktdelar. En hel del dylika finns bevarade främst i Särna gammelgårds samlingar. En bra källa för forskning är bouppteckningar, men det är osäkert om dessa utnyttjades på 1920-talet. Det återstår mycket forskning för nutidens människor för att bättre klarlägga dräckskickets utveckling.

Av Särna Hembygdsförenings protokoll av den 4 mars 1927 framgår att det då var aktuellt med upptagande av dräkterna. De skulle användas vid en utställning på sommaren redan samma år. Följande personer fick i uppdrag att utarbeta dräkterna: Emma Hedberg, Erika Halvarsson, Näs Halvar Jonsson och Tysk Harald Eriksson.

Bland de första som forskade i det gamla dräktskicket var Karin Danielsson, född Paulsrud, år 1886, Idre och Lilly Pettersson, född år 1899, Särna. Karin Danielsson vävde ett av de första kjoltygerna på 1920-talet. Till livstykke användes då sidenbrokad.

”Glädjande nog började de vackra dräkterna användas mer och mer”, stod det i ett av Särna fornminnesförenings protokoll. Maja Hjelte i Idre var en av de första som vävde och sydde dräkten, Margit Johnson tillverkade sin dräkt 1930 och Mait Strand 1934. Margit Johnsons farmor, född 1836, levde då ännu, men de mesta uppgifterna om Idredräkten fick Margit Johnson av Maria Berg, född 1878.

Ett gammalt tryckt förkläde från Särna – Idre fanns på Dala Fornsal i Falun, men man ville även ha ett vävt förkläde. Något gammalt sådant hade man dock ej att se efter utan Margit Johnson komponerade och vävde ett tyg i tuskaft med rosengångsränder i färger som anslöt sig till dräkten.

Senare (på 1960-talet) vävdes även ett förklädestyg i halvlinne i liknande färger. Westmans textiltryck i Falun tryckte förklädestyg efter det gamla förklädet på Dala Fornsal.

Så här skriver Karin Danielsson på förfrågan till Nordiska museet, Stockholm:

”Som svar å Edert brev skall jag här försöka ge de upplysningar jag kan och vet i fråga om vår dräkts återupptagande.

Dräkten tillhör både Särna och Idre socknar, då dessa två byar förut varit en och samma socken, och om dräkten står en utförlig beskrivning i K E Forslunds ”Med Dalälven från källorna till havet” häfte 5-6.

Först i början av 1920-talet började den återupptagas i Särna. Där fanns då två olika kjolar att välja på, och tvisten löstes genom omröstning, och resultatet blev att vi nu använda kjolen med mörkblå botten. Livstycken fanns det flera olika, i såväl vävteknik som färger. Dessa sändes då ner till Hemslöjdsförbundet i Stockholm, och där togs då ut denna damast som vävs i Ångermanland, som den mest användbara efter medsända prov. Damastvävstolar hör nog till sällsyntheten här i Dalarna, så vi kan tyvärr inte väva

vårt tyg själva. Förklaringen på var denna damast kommit ifrån, till de gamla livstykkena, får man när man hör de gamla berätta om hur kvinnorna här förut om höstarna gingo till Norrland, för att där tjäna sitt uppehälle genom att spinna lin. Troligen har de då köpt med sig hem denna damast. Mössorna finns med flera olika broderier, men alltid på svart botten, förutom till småflickor där enfärgat siden ibland användes. Sidenschallarna finns knappast två lika, utan man får lov att använda det man kan komma över, ibland äro dessa på svart botten med kulört bård och ibland röda och brokiga. Väskorna fanns också flera olika mönster, vi har är i Idre kopierat en, men i Särna har ingen ännu sytt någon väska. På skorna har vi börjat använda messingsspännen i likhet med haken på väskan”.

Svea Tysk, Särna, maka till skogsförvaltare Thorvald Tysk, lade på 1940- och 50-talen ned ett omfattande arbete på dräkten i samarbete med Lilly Pettersson. Hon skaffade sig dräkten på 1940-talet och använde då ett gammalt grönt livstykke som förebild. Hon kopierade även en gammal kjolsäck med bygel och mönstret på en gammal bindmössa. Ytterplagget ”tröjan” rekonstruerades efter initiativ av Lilly Pettersson och Svea Tysk, den första bars år 1961.

När det i slutet av 1960-talet blev svårt att anskaffa damasttyg till livstycket vävde Idre sy- och vävstuga upp ett tyg med samma material och färger som i damastlivstycket men i 4-skafts kypertvariation. Senare fick man åter damasttyg uppvävt, men eftersom detta ställer sig relativt dyrbart har man numera två tyger att välja på till livstycket.

I Idre hade man hört gamla personer berätta om blå strumpor till kvinnodräkten. Bl a berättade Maria Berg att hon sett kvinnor bära blå strumpor till dräkten. De stickades vita och färgades blå. Maria Berg hade själv stickat och färgat dylika. Därför införde idrekvinnorna omkring år 1958 blå strumpor till dräkten, men Särna behöll de röda. Det är i stort sett den enda olikheten i Särnas och Idres dräkten. I Idre är dessutom den öppna kjolsäcken vanligast medan men i Särna gått in för kjolsäck med låsbygel.

Upptecknad år 1974
Liv Trotzig